

A NYÁRNEMESÍTÉS GYAKORLATÁBAN VEZET A FELSŐTISZAI EFAG

DR. SZEMERÉDY MIKLÓS

Annak ellenére, hogy Kelet-Magyarország messze van a nyárák termőhelyi optimumától, a FEFAG mégis élen jár az erdészeti nyár-nemesítés termelésben realizált eredményeiben. Ezt alapvetően az ERTI Püspökladányi Kísérleti Allomása és a FEFAG között kialakult közös kutatásfejlesztési gyümölcsöző kapcsolat eredményezte.

Az erdészeti szakemberek jó része a növény-nemesítést csak laboratórium-ban és kutató intézetek keretei között tudja elképzelni. Ha *Tompa—Sziklai* 1981-ben megjelent „Erdészeti növény-nemesítés” című magasszínvonalú szakkönyve szerint határozzuk meg a nemesítési eljárásokat, akkor azt találjuk, hogy a gyakorlati szakemberek jó része a munkája során végez nemesítési tevékenységet.

Az ottani felosztás szerint csak a keresztezés, a poliploidiára, mutációra történő nemesítés, a honosítás, fajtabevezetés és az ellenőrzés, fajtaminősítés kötődik tudományos intézetekhez. Sajnos a leghamarabb eredményt adó fafajunknál — a nyárnál — *Kopeczky Ferenc* óta a keresztezéses nemesítés megszűnt. Jó lenne ha valaki nyomdokaiba lépne, hogy az elismert nemzetközi színvonalról ne maradjunk le. *Kopeczky* eredményei a sikertelen 'H 381' után most kezdenek beérni a 'H 490—3-Pannónia' és a 'H 490—4 *Kopeczky*' nagy jövő előtt áll. A keresztezéses nemesítés visszaszorulása ellenére valamennyi fafajunk közül a nemesnyárák nemesítése és szaporítóanyag ellátása jutott a legmagasabb színvonalra.

Ebben a meghatározó a 11/1969 sz. MÉM rendelet volt, mely szigorú állami ellenőrzés és irányítás alá vonta a nyár-fűz szaporítóanyag termelését. Ennek nyomán a MÉM célcsoportos állami támogatással sikerült a derecskei csemetekertet, de más kertet is fejleszteni. Nagy lehetőséget jelentett a nemzetközi ingyenes nyár szaporítóanyagcsere, mely révén jobbnál-jobb olasz, belga, francia stb. klónszelekciók jutottak az ERTI és a FEFAG tulajdonába.

Ma amikor az erdészeti növény-nemesítés nagyon változékony, vad fafajokkal dolgozik, a kiválasztás (szelekció) az egyik legfontosabb nemesítési eljárássá lépett elő. Ezt a nemesítési tevékenységet fontosságában még túlhaladja a génmegőrzés, a génrezervációk jelentősége.

Az erdei fafajaink rendkívül nagy élettani, ökológiai és morfológiai változatosságot mutatnak. Egyedileg is és populációjuk is rendkívül heterogén. Viszont alkalmazkodóképességük emiatt rendszerint igen széles. Ha ehhez még az egyedfejlődés során a fenotípusosan jelentkező alkalmazkodásbeli változások, a modifikációk megjelenését hozzávesszük, az élővilág nagy változatossága, gazdagsága, sokszínűsége könnyen érthetővé válik.

Ezt a génmegőrzési tevékenységet indította el és hangsúlyozta — az ERTI által szervezett — Duna-menti országok fekete és fehér nyár génmegőrzési konferenciája. Nagy nemzetközi elismerést váltott ki a KEFAG és a GEVAG

Egy új, ígéretes nyár-klón Balmazújvároson, a „Triplo” (I-37/61) 13 éves korában

területén, a Duna-Tisza közén és a bajai Duna-szakaszon megőrzött fekete nyár törzsfák és fehér nyár populációk gazdagsága. Ezt a nagy értékű hazai kincset ki kell aknázni, és a hazai nemesítésben hasznosítani kötelességünk.

A magyarországi nyárfatermesztés részben az olasz iskola nyomdokain halad. Szakembereinknek lehetőséget adtunk, hogy az olaszországi nyárfatermesztést a helyszínen tanulmányozzák. Ennek eredményeként a derecskei fajtagyűjteményünkben valamennyi legújabb olasz klón megtalálható. Ha ezek a szelektálás helyén mutatott többi tulajdonságaikat a hazai termőhelyi adottságok között is bizonyítják, az esetben 10–15 év alatt Magyarországon is elismert fajtvá léphetnek elő.

A derecskei nyár törzsanyletelepek változását és a FEFAG nyár szaporítóanyag termelését — mely az ebesi, máriapócsi, nyírmeggyesi csemetekertek termelt mennyiségeit is tartalmazza — bemutató két táblázat arról tanúskodik, hogy az elmúlt évtizedben egy fajtaváltás történt, valamint kibővült a nyár fajták szortimentje.

Derecskei nyár törzsanyletelepek

Fajta (jelölt)	1969 %	1974 %	1978 %	1985 %
'H—381'	8	—	—	—
'Robusta' óriás	30	40	55	—
'Marilandica' korai	20	30	23	—
'I—214' olasz	42	30	17	23
'OP—229' B			5	8
'BL'				8
Pannónia ('H 490—3')				8
'Blanc du Poitou'				3
'I—45/51' Paráskérgű				3
'I—58/57' FRNY Leuce FJ				19
'I—273' FJ				3
'H—328' FJ				2
Kísérleti				23
'IS 298—8' Belga, 'H 490—4 Kopeckzy'				
'I 37/61 Triplo', 'P275 Meggylevelű' (TxM)				
'B 232 b Sudár', TPC —3 Parvifol'				

A FEFAG nemesített szaporítóanyag termelése

Nemesnyár gyökérdugvány	1982	1983	1984 ezerdarab	1985	1985 %
Óriás					
Olasz'I—214'			241.58	562.1	34.0
Korai			17.00	—	—
'OP—229 B'	340.6	340.9	292.58	245.8	14.9
'Blanc du Poitou'	59.0	78.9	126.50	98.3	5.9
Pannónia	57.0	93.1	166.58	156.3	9.4
'BL'	22.0	33.0	21.00	69.1	4.2
'I—273'	41.0	70.7	64.88	51.3	3.1
'I—45/51'	20.0	30.9	39.60	69.0	4.2
ERTI kísérleti klónok	19.0	6.1	2.44	28.0	1.7
'I—58/57' fr FRNY	115.0	385.0	429.05	330.0	19.9
egyéb nemesnyár	218.0	312.7	20.00	44.7	2.7
Összesen	1306.3	1741.1	1421.21	1654.6	100.0

Az anyatelepen 1969-ben induló négy fajtából a 'H 381', az óriás és a korai nyár — főként a kéregfekély fertőzöttség miatt — kiszorult a termelésből. Egyedül az 'I—214' nyár maradt meg. Helyettük jobb új, elismert, vagy elismerés útjait járó fajták, klónok léptek a termelésbe. A „kísérleti” kategóriába soroltak vagy fajtajelöltek, vagy reményteljes klónok.

A fajtaváltás tudatos nemesítési törekvés volt, mellyel az egyklónúság (kevés klónúság) veszélyeit kívántuk elhárítani a Nyugat-Európában robbanásszerűen fellépő nyár károsítók — elsősorban a *Marssonina*—figyelmeztetése nyomán. Belgiumban *Stynackers* ennek a gondolatmenetnek a jegyében hirdette meg az ültetvényszerű ipari nyár erdőkben az elegyítést. Több fajtát ültetnek együtt soros, illetve szórt elegyben. Ehhez egyforma növekedési erélyű fajtákat keresnek.

Ennek a nemesítési törekvésünknek bázisa a derecskei kísérleti klóngyűjtemény (nemesnyár: 225, fehérfűz: 51 klón), amely biztosította az összehasonlító kísérletekhez, az utóvizsgálatokhoz a szaporítóanyagot. Az ERTI-vel közösen kivitelezett egzakt összehasonlító kísérletek végsősoron az új fajták bevezetésének, minősítésének feltételeit teremtették meg. Időközben a derecskei csemetekert országos bemutatókertté vált, és országos törzsteleppel bővült. Termelési volumene sem elhanyagolandó. 1969—1985 között 62 320 000 nyár és fűz szaporítóanyagot termelt.

Támogatást érdemel az NMI-nek az a törekvése, hogy feltérképezi az országban lévő termelők öntevékeny fajtaösszehasonlító kísérleteit. Így zárható lesz az a kör, amivel az új nyár fajták termőhelyi skáláját, illetve termőhelytűrését meg tudjuk állapítani. A nyár fajták országos felméréséhez fajták terjedéséhez, nagy segítséget nyújt az ERSZ utasítása, mely minden nyár fajtát külön-külön kóddal lát el.

A csemetekertek a kiadott minőségi-származási bizonyítványban feltűntetik a nyár fajtáját. Az nem várható el a rendezőktől, hogy ismerjék fel a nyarak fajtáját. De azt mindenképpen meg lehet követelni, hogy az erdőfelügyelő a származási bizonyítványt kérje, és az „E” lapra már a nyár fajtája és kódja is felkerüljön.

Még egy közérdekű, a FEFAG nevéhez fűződő nemesítési tevékenységről kell szólnom. Ez pedig az 'I—58/57' fehérnyár vegetatív szaporításának üzemi szintű megoldása, mely lehetővé tette, hogy a rendkívül heterogén fehérnyár szaporítóanyag helyett nemesített szaporítóanyag lépjen a termelésbe.

A prágai állami mezőgazdasági kiadó gondozásában 1985. évben jelent meg a „Vadászat az európai szocialista államokban” (Myslivost v evropských socialistických státech) c. könyv. Szerzői: Jaroslav BERGL kandidátus, tanszékvezető egyetemi docens, továbbá Josef HROMAS kandidátus, egyetemi docens és BENCZE Lajos kandidátus, nyugalmazott egyetemi tanár.

A 190 oldal terjedelmű könyv a Csehszlovák Szocialista Köztársaság, a Bolgár, a Lengyel, a Magyar Népköztársaság, a Német Demokratikus Köztársaság, a Román Szocialista Köztársaság, a Jugoszláv Szövetségi Szocialista Köztársaság és a Szovjetunió legfontosabb vadászati és vadgazdálkodási adatait tartalmazza.

A vadászat és a vadgazdálkodás a szocialista országokban több alapvető vonatkozásban megegyezik, de ugyanakkor jelentős különbségek lehetnek mind az élőhelyi viszonyokban, mind pedig a vadállományban, továbbá a tilalmi idő megállapításában, a vadászok létszámában, az oktatásban, a hagyományokban stb. Ezeknek a különbözőségeknek egységes rendszerben történő bemutatása jelenti a könyv értékét és ezáltal válik olvasmányossá.

Dr. Bencze Lajos